

Turkish Studies Language and Literature

Volume 14 Issue 3, 2019, p. 1225-1234
DOI: 10.29228/TurkishStudies.36924
ISSN: 2667-5641
Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ *Received/Geliş:* 30.08.2019

✓ *Accepted/Kabul:* 20.09.2019

✍ *Report Dates/Rapor Tarihleri:* Referee 1 (12.09.2019)-Referee 2 (11.09.2019)

This article was checked by intihal.net.

KEMAL TAHİR'İN ÖYKÜLERİNE TEMATİK BİR YAKLAŞIM

*Abdullah HARMANCI**

ÖZ

Kemal Tahir, hiç şüphesiz, edebiyatımızda bir romancı olarak kabul görmüştür. Düşünce tarafı ağır basan, kendine mahsus bir tarih ve dünya görüşü olan, ezbere, ideolojik yaklaşımlardan uzak duran, yerlilik kavramı üzerinde düşünen ve Türk aydınlarını özellikle medeniyete bakış noktasında eleştirmekten kaçınmayan yazar, bu tavrını öykü üzerine ileri sürdüğü düşüncelerinde ve öykülerinde de derinleştirmeye çalışmıştır. Kemal Tahir, *Göl İnsanları* (1955), *Dutlar Yetişmedi* (2005), *Zehra'nın Defteri* (2005), *Üstadın Ölümü* (2006) adlı dört öykü kitabında toplam seksen bir (81) öykü neşretmiş ve öykü sanatı üzerine düşünmüş bir isim olduğu halde, kendisinden bahsedilen çoğu kaynakta düşüncelerine ve romancılığına değinilip öyküleri genellikle bahis konusu edilmemiştir. Bunun bir sebebi son üç öykü kitabının ölümünden otuz sene sonra yayımlanmış olması ise bir başka sebebi de daha çok bilinen ve söz konusu edilen ilk öykü kitabının uzun metinlerden oluşmasıdır. *Göl İnsanları* (1955), daha çok roman yavrusu metinler gibi algılanmış ve yazarın bu eserle romancılığa hazırlanmış düşünülümüştür. Makalede öncelikle yazarın öyküye bakışından bahis açacak, ardından belli başlı öykülerini içerik yönüyle incelemeye, Kemal Tahir öykücülüğünün yazarın romancılığı ile ilişkisi ve Türk öykücülüğü içerisindeki yerini belirlemeye çalışacağız. Türk öykücülüğünün daha iyi anlaşılmasında, Kemal Tahir'in öykülerinin de okunup incelenmesinin payı büyük olacaktır. "Arabacı", "Göl İnsanları", "Çoban Ali" gibi öyküleriyle şimdiden edebiyat tarihimizde önemli bir yer edinen Kemal Tahir'in öyküleri üzerinde daha çok durulması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Öykü, Türk Öykücülüğü, Öykü Poetikası, Kemal Tahir.

* Doç. Dr. Necmettin Erbakan Üniversitesi, E-posta: abduallah_harmanci@hotmail.com

A THEMATIC APPROACH TO KEMAL TAHİR'S SHORT STORIES

ABSTRACT

Kemal Tahir is undoubtedly considered as a novelist in our literature. The author, whose part of thinking is predominant, having his specific history and worldview, avoiding the approached by heart and ideological approaches, thinking about the concept of indigenusness, and not refraining from criticizing Turkish intellectuals especially from the point of view of civilization, has tried to deepen this attitude in his thoughts and stories which he propounded on the story. Kemal Tahir published a total of eighty-one (81) short stories in his four short story books, which are *Göl İnsanları* (1955), *Dutlar Yetişmedi* (2005), *Zehra'nın Defteri* (2005), *Üstadın Ölümü* (2006) and although he was a name who had thought about the art of short story, in most of the sources referring to him, his thoughts and novelist aspect have been referred to, but his short stories were generally not subject of discussion. Another reason of this is that the last three story books were published thirty years later after his death, and another reason is that the most known and aforesaid story book is composed of long texts. *Göl İnsanları* (1955) mostly perceived as the texts which is a small novel and it was thought that the author was preparing for novel with this work. In our paper, first of all, we refer to the author's view of the short story, then it is tried to examine the existing main stories in terms of content and to determine the relationship between Kemal Tahir short storytelling and novel writing and also its position in Turkish short storytelling. Kemal Tahir, who has already gained an important place in the history of literature with his stories such as "Arabacı", "Göl İnsanları" and "Çoban Ali", needs to be emphasized more.

STRUCTURED ABSTRACT

Introduction

Although it has been too late to publish in a book, Kemal Tahir, who is indisputably a very prominent figure in Turkish novels, wrote many short stories. However, since most of these short stories were published in a book in 2005 and 2006, the literary communities generally know him due to his book titled *Göl İnsanları* (1955) which consists of long stories. Since the stories in this book are not considered as "short stories" in the way which we understand today, the stories of Kemal Tahir are almost never mentioned in literary histories or similar publications.

Aim and Scope

In this article, it would be attempted to discuss prominent features of the stories. Before that, however, it will be tried to answer the question of what is said in various sources in relation to short storytelling of Kemal Tahir. Then, we will discuss the comments of Kemal Tahir on the genre of short story. In other words, we will try to evaluate the short story poetics of Kemal Tahir. Finally, we will discuss the outstanding features of his short stories.

Since Kemal Tahir is a prominent author due to his novels, most sources do not have information about his short storytelling. On the other hand, the works providing information about short storytelling generally talk about *Göl İnsanları*, which was first published in 1955 and consists of four stories in the first edition. In this book, the author has long stories. They are sometimes considered as "small novels". Accordingly there has been a change in the comments about the author right after this date, whose short story books titled *Dutlar Yetişmedi* (2005), *Zehra'nın Defteri* (2005), *Üstadın Ölümü* (2006) were published in 2005 and 2006. Because there were four short stories in the first edition and eight in the second edition, while there were seventy-three short stories in the other three books in total. As the short story total increases, it is usual to change the comments of the author related to the short storytelling.

Method

In the article, the opportunities of narrative stylistics are utilized, and the short storytelling characteristics of Kemal Tahir are also regarded. When several factors of narrative stylistics is utilized, the more prominent factors of Kemal Tahir's short storytelling will also be used. The topics of the short stories and the author's understanding of the short story will be emphasized more intensively.

Result and Findings

The short stories of Kemal Tahir are those letting the novelist Kemal Tahir know in all respects. The Author who narrates the life conditions of the villagers of Central Anatolia, then tells in his short stories the types and subjects which he would discuss in his novels. The main themes of his short stories are "village, women, the West, exploitation, prison, poverty, freedom, modernism, bureaucracy". He generally unites imprisonment and peasants on the same people and reveals the life conditions of both worlds. In doing so, he never adopts the schematic fictions of socialist writers. However, he does not hesitate to explain the poverty and deprivation of workers or peasants. He illustrate the non-human working conditions of factory life and the exploitation of workers, gives fine details of the lives of the peasants. He avoids approaches by heart. He provides credibility by giving all the details that we can think of under the name of folklore, the way of living, the transportation conditions, eating and drinking habits related to the peasants. Especially in his short stories, he heads towards the city. The first signs of his city-oriented novels which he would write later on appear in these short stories. A certain part of his short stories do not have a story feature. They are the examples close to the genre of essay. He gives the issues in which the thought part take precedence over, which draw attention to the failing aspects of society in texts between essays and short story. The key issue in Kemal Tahir's short stories is the question of morality. No matter what topic he discusses, he attributes the subject to the moral issue. He thinks that people are immoral, they are self-seeking, and he generally has a pessimistic philosophy about people.

Nevertheless, as exemplified above, it is also encountered the short stories with more reasonable and moderate views that underline all kinds of positive and negative aspects of people. The author emphasizes

sexuality too much. He mostly gives examples about women having men unfaithful. From time to time, it is interestingly seen that it is given in an encrypted form by using wrestling terms in order to alleviate the severity of sexuality. There is a good command of Turkish under the success of Kemal Tahir. The author, who learned the past periods of Turkish by reading basic works, transferred the vocabulary he gained from there to his short stories. He uses narrative techniques such as dialogue, depiction and monologue. He makes the peasant people speak realistically.

Keywords: Short Story, Turkish Short Storytelling, Short Story Poetics, Kemal Tahir.

Giriş

Kemal Tahir, sol düşünce içinde yer alsa da, yerliliğe çokça vurgu yapan, Türk solunu bu anlamda eleştirmekten çekinmeyen, “Hayatı boyunca tepeden inme bir Batıcılığa karşı çıkarak bunun üst yapıyla halkın arasını açtığını söyle”yen ve “rastgele Batılılaşma hareketleriyle kendi tarihimizden uzaklaşmayı sert biçimde eleştiren” 20. asır edebiyatımızın ve düşünce hayatımızın önemli bir simasıdır. “Türkiye'nin yıllardır bir nevi tabu haline getirilmiş, tartışılmaktan sakınılan Osmanlı tarihi, Türkiye'nin Batılılaşma macerası, Cumhuriyet'in doğruları ve yanlışları, halkçılık meselesi gibi birtakım tarihi ve sosyal meselelerini cesaretle tartışma ortamına getirmiştir.” (Kahraman 2002: 228, 229).

Romanları kadar düşünceleriyle de tartışmalara konu olan yazar, zaman zaman düşüncelerini roman sanatını olumsuz yönde etkileyecek kadar ileri gitmiştir. Ve bu bağlamda da haklı eleştiriler almıştır. “Kemal Tahir, devlet tasavvuru olan ideolog yazar tipinin bir temsilcisidir. Bu nedenle edebiyatı düşünce ağırlıklıdır. Tüm eserlerinde iktidarlara, egemen yapılara muhalefet etmiş, tek parti döneminde, iktidara, otoriter yapıya kendisini dayamış, bir yandan halkı sömüren bir yandan da onlara baskı uygulayan iş adamlarını öykülerinin odak noktası yapmıştır. Türkiye mozağini, daha önce hiç yapılmamış bir cesaretle eserlerinde işlemiştir.” (Tosun 2012: 57)

Türk romancılığının tartışmasız çok önemli bir ismi olan Kemal Tahir, kitaplaşması çok geç gerçekleştirmiş de olsa, çok sayıda öykü yazmıştır. Ancak bu öykülerin büyük bir kısmı 2005, 2006 senelerinde kitaplaştığı için genellikle edebiyat çevreleri Kemal Tahir’i *Göl İnsanları* (1955) adlı uzun öykülerden oluşan kitabından tanımaktadır. Bu kitaptaki öyküler bugün anladığımız anlamda “kısa öykü” olarak görülmediklerinden, edebiyat tarihlerinde veya benzeri yayınlarda Kemal Tahir’in öykülerinden neredeyse hiç bahsedilmemiştir. Biz bu makalemizde öykülerin öne çıkan özelliklerinden bahsetmeye çalışacağız. Ancak bundan önce, Kemal Tahir öykücülüğü ile ilgili olarak çeşitli kaynaklarda neler söylendiği sorusunu cevaplamaya çalışacağız. Ardından Kemal Tahir’in öykü türüne ilişkin olarak yaptığı yorumları ele alacağız. Bir başka deyişle Kemal Tahir’in öykü poetikasını değerlendirmeye gayret edeceğiz. Son olarak da öykülerinin öne çıkan özellikleri üzerinde duracağız.

Öyküleri Hakkında Söylenenler

Kemal Tahir, romanlarıyla ön plana çıkmış bir yazar olduğu için çoğu kaynakta öykücülüğü hakkında bilgi bulunmamaktadır. Öykücülüğü hakkında bilgi veren eserler ise genellikle 1955 senesinde ilk baskısı yapılan ve ilk baskıda dört öyküden oluşan *Göl İnsanları* üzerinden konuşurlar. Bu kitapta ise yazarın uzun öyküleri bulunmaktadır. Bunlar zaman zaman “roman yavrusu” gibi de düşünülmüştür. 2005 ve 2006 senelerinde *Dutlar Yetişmedi* (2005), *Zehra'nın Defteri* (2005), *Üstadın Ölümü* (2006) adlı öykü kitapları neşredilen yazar hakkında bu tarihten sonra yapılan yorumlarda buna göre bir değişiklik olmuştur. Bu da gayet normaldir. Zira ilk öykü kitabının ilk baskısında dört, ikinci baskısında sekiz öykü varken, burada adı geçen diğer üç kitapta toplam yetmiş üç öykü bulunmaktadır.

Takdir edilmelidir ki, sekiz öykü üzerine konuşmakla seksen bir öykü üzerine konuşmak arasında fark vardır.

Tahir Alangu, *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman* adlı eserinde, *Göl İnsanları* kitabı üzerinden değerlendirmeler yapar. Bu öyküler, yazarın öykü türüne değil de romana yöneleceğinin işaretleridir. Alangu, bu kitaptaki uzun öykülerin konularının dallı budaklı olması, zamanın sınırsızlığı, romana has geniş çevre tasvirlerinin verilmesi, çok fazla öykü kişinin bulunması gibi özelliklerin, yazarı romana yaklaştırdığını söyler. Bu öyküleri “sıkıştırılmış roman” olarak görür. Türk romancısının çok da fazla künhüne ermeden ezbere anlattığı köylü insanları gözlemleyerek, tanıyarak, gerçekliğine vakıf olarak anlatmasının Kemal Tahir için bir özgünlük olduğunu belirtir. Alangu'ya göre, Kemal Tahir'in gerçekçiliği Sabahattin Ali'den ve Sadri Ertem'den farklıdır. Kemal Tahir, Sait Faik gibi anlatım sırasında varlığını belli etmez. 19. asır romancılığının özelliklerini *Göl İnsanları*'nda sürdürür. Türk romanındaki şive taklitlerine çok fazla ehemmiyet vermez. “İlimli bir ortalık Türkçesinden” yanadır (Alangu 1959: 449-452).

Hulki Aktunç, 1974 yılında yazmış olduğu bir yazıda, Kemal Tahir'in *Göl İnsanları* dışında kalan öykülerinden de bahsetmektedir. Bu kısa öykülerin, zamanında kitaplaştırılmaktan kaçınılması “o dönemde başarılı sayılan birçok hikâye kitabıyla boy ölçüşebilecek nitelikte bir toplam olabileceğini” ifade eder. *Göl İnsanları*'nın asıl başarısının o güne kadar uygulanagelen şematik yapıdan uzaklaşmak olduğunu belirtir. Köylü insanının iktisadi ve sosyal münasebetleriyle bu münasebetlerin şekillendirdiği ruhsal yapısının eserde ön plana çıktığını belirtir. “Hepiyi”, “hepkötü”, “ağa”, “imam” gibi çatışmalardan oluşan şematik yaklaşımlar Kemal Tahir tarafından terk edilmiştir. Şive taklitlerinden uzak duran yazar, anlatım tutumunu işin başında belirlemiştir (Aktaran: Lekesiz 2017: 555)

Ahmet Kabaklı, Kemal Tahir'in öykülerini birer roman gibi kurguladığını belirtir. “Çoğunda köylü tiplerin veya büyük şehirde çalışmaya gelmiş gurbetçi köylülerin hayat mücadelesi işlenmiş olan bu hikâyelerde fikir ve meselelere önem verilmiş, şahıslar bir zaman süresinde iyice tanıtılmıştır.” diyen Kabaklı, Kemal Tahir'in ayrıntılara ve natüralizme önem verdiğini belirtir ve onun yazarlığını gelenekçi ve kuralcı bulur (1993: 312, 313).

Ömer Lekesiz, *Göl İnsanları* hakkında şunları söylemiştir: “Kemal Tahir, Orta Anadolu insanının, kaba görünümü altındaki sıcaklığı ve samimiyeti, onu seçkin, farklı kılan cinsel eğilimler, hinlikler, çıkar çatışmaları, geleneksel alışkanlıklar eşliğinde, kıvrak, akışkan bir Türkçe ile öyküleyerek, bilahare romanlarında önemli yer tutacak mekan ve kişi kadrosu için bir ön hazırlığı da gerçekleştirmiştir.” (2017: 550)

Necip Tosun, dört öykü kitabını da esas alarak yaptığı değerlendirmelerde, öykülere bütüncül bir bakışla eğilmiştir. “Kemal Tahir öykülerinde, kişisel açmazları ve dramaları, her zaman içsel bir derinliğe doğru değil, toplumsal sorunlara doğru açarak işledi. Gerçeği metaforik ve simgesel değil, çıplak görüntüsüyle, en doğal ve tanımlanabilir hâliyle yansıttı. Gerçeküstü, varoluşçu, bunalım edebiyatı gibi eğilimlere mesafeli dururken, özü biçimden önde tuttu. Bu nedenle biçimsel olarak alışılmış/bildik kalıpları zorlamadı.” (Tosun, 2013: 85) Ayrıca Necip Tosun, Kemal Tahir öykülerinin belli başlı temalarını köy, kadın, Batı, sömürü, hapisane, yoksulluk, özgürlük, modernizm, bürokrasi kelime veya kavramları etrafında örüldüğünü düşünür.

Öykü Poetikası

Kemal Tahir, sanat edebiyat başlığı altında pek çok fikir serd etmiş, yaptığı sanatın felsefesini de yapmıştır. Yazar “küçük hikâye” olarak adlandırdığı öykü türüyle ilgili düşüncelerini çeşitli yayın organlarında farklı soruşturmalara verdiği cevaplarla açıklamıştır.

Kemal Tahir, öykü türünde konuyu çok önemser. “Büyük konu”, edebi türler arasında en çok öykü türünde gereklidir. Konusunu bulamamış öyküde, teknik, yazarın kültürü, öykü sanatının yararına değil, zararına işler.

Öyküde derinliği sağlamanın yolu gene konudan geçer. Konuda bir derinlik sağlanamamışsa, metin okurları usandırır.

Öyküde yerlilik okuru metne bağlayacak önemli bir etkidir. Yerli bir konu bulunduğu, öykü okurunun ruhunda metin zenginleşir. Yabancı konular ele alınırsa, yazarın hata yapma riski yerli konulara göre daha da artacaktır.

Yazara göre, öyküde sembol tasarruflu kullanılmalıdır. Bütün bir öykünün sembol olarak değerlendirilmesi oldukça zordur.

Tarihi konulara girildiğinde, dönemi yansıtacak materyaller, terimlerden bolca yararlanılmalıdır. Üslup çalışması yapılmalıdır. O dönemin kronikleri incelenmelidir.

Kemal Tahir, öykünün yazılması bittikten sonra, yazar tarafından tekrar tekrar okunması gerektiğini düşünür. Metin üzerinde titizlenilerek çalışılmalıdır. Ayrıca çok gerekli değilse tekrarlardan sakınılmalıdır.¹

Bir başka soruşturma cevabında Kemal Tahir öykücülerini iki gruba ayırır. İlki, ilk kitaplarında okurlara büyük umutlar veren ama devam eden senelerde ilk eserleriyle ulaştıkları noktayı aşmak için çabalamayan belki kaybolup giden belki de o ilk noktada takılıp kalan ve hep aynı başarıyı tekrar edip kendisini geliştiremeyen bir grup yazar vardır. İkinci grup öykücü ise kendilerine verilen yeteneği daha da ileri taşıyan, kendini geliştiren yazarlardır. Bu ikinci grup yazarlar arasına girmenin yolu, yazarın kendi yazdıklarını yeniden yeniden düzenlemesi, geliştirmesidir. Kendini geliştirebilmenin bir yolu da kültürel olarak belli bir çizgiyi aşabilmek, daha geniş etki alanlarına girebilmektir.

Kemal Tahir, Türk öykücülerinin diğer milletlerin öykücülerine göre iki kat çalışması gerektiğini düşünür. Bunun sebebi ülkemizde yaşanan Batılılaşma hareketleridir. Başka ülkelerin öykücülerini salt kendi milli gerçekleriyle boğuşurken bizim ülkemizin öykücülerini hem kendi milli gerçekleriyle hem de Batıdan bize aktarılmış olanlarla cedelleşmek zorundadırlar. Kısacası, Türk öykücülerini Batılılaşma problemini önlerine koyup bununla hesaplaşmalıdırlar.

Kemal Tahir, yazarlarımızın kendi gerçeklerimize dönmeleri gerektiği görüşündedir. Şöyle der: “Kendi gerçeklerimize dönmek demek, yabancı fantezilerden, maskaralıklardan yararlanmak kolaylığını bırakmak, Türk okurlarının karşısına yerli gerçeklerimizle çıkmak demektir.”

Gerçek bir edebiyat kurabilmemiz için halkımızın dilinde var olan Türkçenin gücüne yönelmemiz gerekir. “Halkların anlatım dehasıyla işlenerek gelişmiş büyük dillerin bulunmadığı yerde, düşünmek mümkün olmaz ki, yazmak söz konusu edilebilsin!” diyen yazar, öykü poetikasının temeline de yerlilik düşüncesini yerleştirir.²

Bunların dışında, Kemal Tahir, 1969 yılında bir soruşturmaya verdiği cevapta, Türk öyküsünün girdiği kriz hakkında fikir beyan eder. Öyküyü bırakıp romana geçilmesi, öykünün bir atlama tahtası olarak görülmesi yazarı rahatsız eder. Öte yandan anlamsız metinler yazmak da öykücülerimizin tuttuğu yanlış yoldur.

¹ Kemal Tahir’in öykü poetikasıyla ilgili olarak bu bölümde buraya kadar aktardığımız bilgiler için bk. Kemal Tahir, 1990: 73-75.

² Son alıntıdan buraya kadar olan aktarmalarımız için bk. Aktaran: Lekesiz, 2017: 544-546.

Türkçenin yanlış bir biçimde sadeleştirilmesi de Türkçeye zarar vermiştir. Hepsinden önemlisi Batılaşma maceramız da sanatımıza zarar vermiştir. Kendi tarihimizi inkâr etme yoluna gitmemize sebep olmuştur.³

Öyküleri Üzerine

Kemal Tahir, dört öykü kitabında toplam seksen bir öykü yayınlamıştır. Bunların sekiz adedi uzun öykü olarak düşünülmelidir. Geri kalan yetmiş üç öykü ise bugün “kısa öykü” şeklinde ifade edilen uzunluktadır. Bu öyküler hakkında genel değerlendirmelerimizi sunmadan önce, yazarın bazı öykülerinde değinmeye çalışalım.

Göl İnsanları'na adını veren kitabın ilk uzun öyküsünde, Balkanlardan ve Anadolu'nun farklı köylerinden gelmiş beş köylünün Terkos Gölü kenarında bir çakıl taşıma işinde çalışmaları anlatılır. Farklı köylerden gelmiş bu insanlar, geçici bir süre para kazanmak kışın erzakını çıkarmak için İstanbul'a gelmişlerdir. Şerif Kaptan'ın emri ve koruması altında çalışırlar. Öyküde ekonomik ilişkiler, toplumun sınıfları arasındaki gelir farklılıklarına işaret edilirse de, dengeli bir yol izlenerek Şerif Kaptan'ın işçilerine göre kazandığı parayı hak edip etmediği köylü-işçiler arasında tartışılır. Burada değerli olan, ezbere bir yaklaşım geliştirilmemesi, işçilerin patronu olan Şerif Kaptan'ın tümüyle haksız ve zalim bir portre olarak çizilmemesidir. İşçiler arasında kaptanı eleştirenler olduğu gibi, yerenler de vardır. Bu arada öykünün finalinde, işçilerin yanında çalışan bir çocukla kaptan arasında yanlış bir ilişki olduğu ima edilir ve işçilerin şefi görevi yapan Hamit bu duruma son verir. Köylülerin oldukça gerçekçi ve içerden anlatıldığı bu öykü (1992: 7-67), Kemal Tahir'i romancılığına hazırlayan son derece başarıyla kurulmuş bir metindir.

Genellikle Kemal Tahir öykücülüğü söz konusu edildiğinde örnek verilen veya antolojilere alınan metin “Arabacı”dır. *Göl İnsanları*'nda yer alan bu öykü, Anadolu kırsalının erkeksiz kalan kadınların çaresizliğini anlatır. Çankırılı, bekâr bir arabacı, akşam vakti iki yaşlı kadını arabasını alır. Onları belli bir noktaya kadar götürecektir ve oradan kendi yoluna devam edecektir. Ancak yolculuk sırasında arabacının bekâr olduğunu öğrenen yaşlı kadınlar ona bir evlilik teklif ederler. Genç yaşta dul kalmış bir genç kadınla evlenmesini isterler. Kadını görmek üzere yolunu değiştiren arabacı aslında nişanlıdır. Ve kendisini olduğundan farklı tanıtmıştır. İş giderek ciddileşir ve bu defa arabacı erkekleri olmayan bu kadınlara gerçekleri nasıl anlatacağını bilemez. Onları kendi yoksul ve erkeksiz hayatları içinde öylece bırakmak arabacıya çok acı verirse de, bir yerden eşyalarını alıp geleceğini söyleyerek köyden ayrılır. Bu ayrılış arabacıya acı verir. Ömer Lekesiz, bu öykü için, yazarın sonradan yöneleceği sosyo-ekonomik ve sosyo-politik konulu romanların bir ön çalışması niteliğindedir, der. Orta Anadolu insanını çok iyi bilen Kemal Tahir'in bu yöre insanını iyi ya da kötü yönleriyle başarıyla aktardığını ifade eder (Lekesiz 2017: 580).

Kemal Tahir öykücülüğünün ilginç bir tarafı da kadınlara yönelik olumsuzlayıcı bakıştır. Bunu şöyle de ifade edebiliriz. Kadınlar genellikle eşlerine karşı sadık olmamalarıyla ön plana çıkarlar. Erkekler ise bu denklemde genellikle ya pısrık ve geri plandadırlar ya da şehvetlerine düşkün kişilerdir. *Göl İnsanları*'nda yer alan “Gelin – Kadın Oyunu” öyküsü (1992: 108-171) yazarın bu yönünü daha çok ön plana çıkarır. Sultan, çocukluğundan itibaren, erkeklere karşı zaafı olan bir kızdır. Önce Sıtkı tarafından kaçırılır. Ardından Hafız Murat ile evlenir ama ona ihanet eder. Bütün köy erkeklerinin rüyalarını süsleyen, adı çıkmış bir kadındır.

Göl İnsanları'nda yer alan “Çoban Ali” öyküsü köyün ağası ile jandarma arasındaki adilane olmayan ilişkileri ve bunun karşılığında köydeki yoksul kesimin bundan olumsuz etkileşimi örneklenir. Bürokrasinin gücünün yanında yer alışı, adilane davranmayı, inisiyatifini halktan yana değil, köyün ileri gelenlerinden yana kullanması eleştirilir. Jandarma köyün varlıklısı Rıza Bey'den çekinmektedir. Açıkça Kamil'in kızını kaldırdıkları halde, Jandarma meseleye el koyamamakta,

³ Kemal Tahir'in burada kısaca özetlediğimiz görüşleri için bk. Kemal Tahir, 1990: 95-101.

haksızlığa uğrayan Kamil'i savunmak yerine Rıza beyi desteklemektedir. Kamil'in kızı Fatma hiç istemediği halde Çoban Ali ile evlendirilir.

“Bir Kodoşluk Hikâyesi” adlı öykü de, Kemal Tahir öykülerinde yoğun bir şekilde işlenen cinsellik temasının öne çıktığı bir öyküdür. İki kardeş padişah ikisi de eşleri tarafından aldatıldıklarını fark ederler. Gene Kemal Tahir öykücülüğünün tipik bir özelliği olan kadınların hain oluşları, eşlerini aldatışları teması bu öyküde de tekrarlanır. Yazar, cinselliği güreş sporunun terimleriyle anlatır. Böylece hem mizaha ulaşmakta hem de şifreli bir dil kullanarak okur üzerindeki tesir gücünü azaltmaya çalışmaktadır.

Kemal Tahir'in en önemli öykülerinden olan “Dutlar Yetişmedi”, yazarın pek çok temasını içinde barındırır. Yoksulluk, açlık, hapis hayatı, fabrika işçilerinin hayatlarındaki zorluklar, işçilerin sömürülüşü, eşkıyalık, savaşın sonuçları, haksızlık, adaletsizlik gibi temalar bu kısa öyküde işlenir. Yazarın *Karılar Koşusu* adlı romanının da kahramanı olan bu öykünün kahramanları, muhtemelen Kemal Tahir'in hapislik hayatındaki gözlemlerinin sonuçlarıdır. Sazlı Mustafa, eski bir eşkıyadır. Şimdi hapis hayatı yaşamaktadır. Yoksuldur. Ailesini geçindirememektedir. Sazlı Mustafa'nın karısı ve çocuklarının sefaleti üzerinden yoksulluk örneklenir. Sefalet o boyutlara varır ki, Mustafa'nın eşi intihar eder. Çocukları yetimhaneye verilir. Fabrikadaki çalışma ortamı, işçilerin çeşitli hastalıklara yakalanmalarına sebep olmaktadır. Fabrika gibi, hapishane de Kemal Tahir öykülerinin belli başlı temalarından biridir. Hapishane hayatı ve buradaki mahkûmlar üzerinden hayat pahalılığı veya yaşamın zorlukları örneklenir. Öyküde aklı başında, okumuş yazmış bir anlatıcı vardır. Hapishanede dilekçe yazan, cahil insanlara yol gösteren bir tavır içindedir (Kemal Tahir 2005a: 9-24).

“Hürriyet Nedir?” öyküsü bir mektup öyküdür. Dışarıdaki eşine seslenen mahkûm, gene okumuş yazmış biridir. Hapishane ortamından sivil hayatın içindeki eşine seslenir. Bir deneme havasında olan öyküdeki en baskın duygu özlemdir. Eşine ve özgür hayata özlem duyan anlatıcı, şairane ve dokunaklı bir üslup kullanır. Öykünün ilginç tarafı, bir mahkûmun ağzından hapishanenin içindeki dünya hakkında bizlere bilgi verir. Mahpusların ziyaretçileri ile ne şekilde görüşebildikleri, görüşme yeri ve zamanı gibi bilgiler verilir. Görüş yeri, görüş penceresi, demir kapılar, mahpusların özgürlük duyguları, Kemal Tahir öykülerindeki hapishane veya mahpusluk temasının güzel bir örneğidir (Kemal Tahir 2005a: 25-27).

“Acayip Düşmanlık” öyküsü mektup formatındadır. Kemal Tahir öykülerinin belki de en çok altını çizdiği ahlak sorununa işaret eder. Kendisine ihanet edip başkasıyla evlenen bir kadına yazılmış kahırlı bir mektup olan bu eser, neredeyse bütün Kemal Tahir metinlerinde gördüğümüz ihanet eden, kendisine güvenilmeyen, hain kadın portresinin altında yazarın bazı tecrübelerinin olabileceği ihtimalini aklımıza getirir. Zira bu hain kadın tip neredeyse kronikleşmiş olarak Kemal Tahir eserlerinde karşımıza çıkar (Kemal Tahir 2005a: 29-35).

Kemal Tahir'in pek çok eserine hâkim olan kötücül hayat görüşü, hayata ve insanlara olumsuz bakış, “Ökkeş” öyküsünde yerini daha mutedil bir anlayışa bırakır. Öyküde Topal Arif, bütün insanları çıkarıcı ve kötü niyetli gördüğünü sürekli tekrar eder. Hâlbuki Ökkeş adında bir mahkûm seneler önce yaşadığı bir hapishaneden kaçış anısını aktarırken, kendisine karşılıksız iyilik eden bir tarla sahibinden bahsedecektir. Ökkeş'in anlattığı hikâye, öykünün temel tezini verir. Bütün insanlar çıkarıcı ve kötücül değildir. Öyküde mahkûmların hayatı, yoksulluk, açlık, sefalet, kırsal hayat temaları üzerinde durulur. Mahkûmlar aynı zamanda köylü insanlardır. Köylülük ve hapislik bir arada işlenir. Kemal Tahir'in kırsal hayatına olan hâkimiyeti de gene bu öyküde ortaya çıkar. Çankırı, Sivas, İskilip gibi yerleşim merkezleri, kırsallarıyla anlatılır (Kemal Tahir 2005a: 43-58).

Öykü yapısı, kurgusu olarak çok fazla özenilmemiş olsa da, bir monolog halinde planlanmış olan “Muhtar” öyküsü, bürokratik detayları çok fazla önemseyen, insani olanı değil prosedüre uymayı hedefleyen devletçi bakışla alay eden bir metindir. Kâğıtlarda yazılanlar, yazılması gerekenler, bir zorunluluğun sonucu olarak düşünülmüştür. İşlevsellik veya gereklilik içermez.

Muhtemelen gerçek bir cinayetin tutanaklarından yararlanılarak yazılmış olan “Bir Cinayet Hikâyesi”, aynı olayın farklı şahitler gözüyle aktarılmasının ilginç sonuçlarını verir. Tam çerçevenememiş olsa da, öykü, İstanbul’un merkezi noktalarında geçen ve gerçekçi bir bakışla yazılmıştır (Kemal Tahir 2005a: 67-79).

Yazarın bütün öykülerine sirayet etmiş olan ahlak meselesi, belki de en belirgin biçimde “Doğruluk” öyküsünde ortaya çıkar. Her ne olursa olsun, sonuçlarını hiç düşünmeden, gördüğünü söyleyen bir çocuk hayatı boyunca çok büyük sorunlar yaşar. Sorun yaşamasının tek sebebi, yalan söylemesini bilmeyişidir. Burada toplumun ahlak anlayışına eleştiri yöneltilir. Yalan, insanların bir arada mutlu yaşayabilmelerinin en temel kuralıdır. Yalandan ne zaman uzaklaşılsa, insanların hayatı kararır. Bu mesajı açıkça veren öykünün sonu ise insanlık adına çok daha kötücüdür (Kemal Tahir 2005a: 81-92).

Kemal Tahir’in “Er Kulübü” adını taşıyan iki metni vardır. İkisi de zenginleri yoksullara karşı kayıran bir anlayışın hicviyesidir. Yoksullara yapılan haksızlıklar tersinden eleştirilir. Zenginlerden vergi alınmaması gerektiği, uygar ülkelerde böyle olduğu gibi tutarsız bilgiler verilerek, asıl verginin yoksullardan alınması gerektiği vurgulanır. Burada devletin zenginleri önemseyen politikaları hicvedilir.

Kadınların ihanetlerini sık sık ele alan, daha doğrusu ihaneti kadınlar üzerinden anlatan yazar, “İhanet” öyküsünde de, eşini aldatan bir kadın ve bu kadının kocası tarafından öldürülüşü anlatılır (Kemal Tahir 2005a: 129-144).

Zaman zaman hastaneleri de öyküleştiren Kemal Tahir, “Taburcu” öyküsünde bir hastanın ağzından bize elverişsiz bir hastane ortamını aktarır. Son derece dokunaklı, duygusal bir öykü olan “Taburcu” adeta ruhunu *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*’ndan almış gibidir. Hastaneler bakımsız ve yoksuldur. Hastaların durumu içle acısıdır. Hasta tipler büyük bir başarı ile verilir (Kemal Tahir 2005a: 145-148).

“Kesilecek Bacak” öyküsü de gerek hapisaneleri, gerek hastaneleri gerekse köylü insan tiplerini başarıyla vermesi bakımından önemlidir. Köylü Ali şişmiş bacağından haberdar değildir. İyileşmeyi ümit etmektedir. Başından geçen birçok adliyelik olayı anlatıcımıza aktarır. Bu arada köy ve köylünün hayatı, kırsaldaki adetler gibi pek çok detay önümüze serilir (Kemal Tahir 2005a: 149-151).

Kemal Tahir’in kısa öykülerini toplayan *Dutlar Yetişmedi* (2005), *Zehra’nın Defteri* (2005), *Üstadın Ölümü* (2006) adlı öykü kitaplarında öykü denemeyecek metinler de bir hayli vardır. Yazarın bu öyküleri kitaplaştırmadığına dikkat çekmek gerekir. Bu metinler, bir olay örgüsünden ziyade bir düşünce aktarımı görevi üstlenmiş metinlerdir. Ahlak, namus, hukuk gibi alanlarda birtakım düşüncelerin dile getirilmesidir. Öykü denebilecek bir vasfa sahip değildir.

Sonuç

Kemal Tahir’in öyküleri, romancı Kemal Tahir’i her bakımdan haber veren öykülerdir. Orta Anadolu köylülerinin hayat şartlarını anlatan yazar, daha sonra romanlarında işleyeceği tipleri ve konuları öykülerinde anlatır.

Öykülerinin belli başlı temaları “köy, kadın, Batı, sömürü, hapisane, yoksulluk, özgürlük, modernizm, bürokrasi”dir (Tosun 2013: 79).

Mahpusluk ile köylülüğü genellikle aynı kişiler üzerinde birleştirir ve her iki dünyanın hayat şartlarını gözlerimizin önüne serer. Bunu yaparken asla sosyalist yazarların şematik kurgularını benimsemez. Ancak işçilerin veya köylülerin yoksulluklarını, yoksunluklarını anlatmaktan çekinmez.

Fabrika hayatının insani olmayan çalışma şartlarını, işçilerin sömürülüşlerini örnekler. Köylülerin hayatlarındaki detayları bin bir incelikte verir. Ezbere yaklaşımlardan uzak durur.

Köylülerin yaşama biçimlerini, ulaşım koşullarını, yeme içme adetlerini, folklor adı altında düşünebileceğimiz bütün detayları vererek inandırıcılık sağlar.

Özellikle kısa öykülerinde, şehre de yönelir. Daha sonra yazacağı şehir odaklı romanlarının ilk belirtileri bu kısa öykülerde belirir. Kısa öykülerinin belli bir kısmı öykü özelliği taşımaz. Deneme türüne yakın örneklerdir. Düşünce tarafı ağır basan, toplumun aksayan yönlerine dikkat çeken meseleleri böyle deneme – öykü arası metinlerinde verir.

Kemal Tahir'in öykülerinde temel mesele ahlak meselesidir. Hangi konuyu tartışırsa tartışsın sözü getirip ahlak meselesine bağlar. İnsanların ahlaksız olduklarını, menfaatperest olduklarını düşünür ve genellikle insanlar hakkında kötücül bir felsefeye sahiptir. Buna rağmen yukarıda örneği verildiği üzere insanların her türlü olumlu olumsuz yönlerinin altını çizen daha makul ve mutedil bakışlara sahip öykülere de rastlanır.

Yazar cinselliği çok fazla ön plana çıkarır. Daha çok kadınların erkekleri sadakatsiz oluşları üzerinden örnekler verilir. Zaman zaman ilginç bir biçimde, cinselliğin şiddetini hafifletmek amacıyla güreş terimleri kullanılarak şifreli bir biçimde verildiği görülür.

Kemal Tahir'in öykülerindeki başarısının altında Türkçe hâkimiyeti de vardır. Belli başlı temel eserleri okuyarak Türkçenin geçmişteki dönemlerini öğrenen yazar, buradan edindiği söz varlığını göz kamaştırıcı bir biçimde öykülerine zerk etmiştir. Diyalog, tasvir, monolog gibi anlatım tekniklerinden yararlanır. Köylü insanları gerçekçi bir biçimde konuşturur.

KAYNAKÇA

- Banguoğlu, T. (1959) *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman*, C.3, İstanbul: Dilmen Kitabevi.
- Kabaklı, A. (1993) *Türk Edebiyatı C.5*, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı.
- Kahraman, K. (2002) “Kemal Tahir” maddesi, *TDV İslam Ans.*, C.25.
- Kemal Tahir, (2005a) *Dutlar Yetişmedi*, İstanbul: İthaki Yay.
- Kemal Tahir, (1992) *Göl İnsanları*, İstanbul: Adam Yay..
- Kemal Tahir, (1990) *Notlar 4/Sanat Edebiyat*, İstanbul: Bağlam Yay.
- Kemal Tahir, (2006) *Üstadın Ölümü*, İstanbul: İthaki Yay.
- Kemal Tahir, (2005b) *Zehra'nın Defteri*, İstanbul: İthaki Yay.
- Lekesiz, Ö. (2017) *Yeni Türk Edebiyatında Öykü - 2*, İstanbul: Şule Yay..
- Lekesiz, Ö. (2017) *Yeni Türk Edebiyatında Öykü - 5*, İstanbul: Şule Yay.
- Tosun, N. (2012) “Kemal Tahir'in Yazar ve Düşünür İmgesi”, *Hece* 181, Ocak, s.46-58.
- Tosun, N. (2013) *Öykümüzün Kırk Kapısı*, Ankara: Hece Yay.